

Istraživanje

Percepcija sitne korupcije i neetičnoga ponašanja u hrvatskim srednjim školama

Esad Bratović & Marko Kovačić

Sažetak

Istraživanje usmjereno na percepciju sitne korupcije i neetičnog ponašanja u Hrvatskoj pokazalo je postojanje određenih oblika korupcije i neetičnog ponašanja u srednjim školama. Najzastupljeniji među njima su favoriziranje ili diskriminacija učenika; pritisak na nastavnike da povise loše ili isprave negativne ocjene od strane roditelja, učenika ili drugih nastavnika; prepisivanje i varanje na ispitima; prebacivanje administrativnih ili privatnih poslova s nastavnika na učenike.

Ispitanici uglavnom vjeruju da su motivi za neetične i koruptivne obrasce ponašanja: lakše postizanje ciljeva, obostrana korist unutar odnosa nastavnik-učenik ili nastavnik-roditelj, sigurnost da se takvo ponašanje neće sankcionirati i iskrivljen sustav vrijednosti u društvu. Osim toga, istraživanje je pokazalo da su učenici, uključeni u prihvaćene izvannastavne aktivnosti, kao što su glazbena škola, balet ili određene sportske aktivnosti oni koji najčešće dobivaju drukčiji tretman te su bolje prihvaćeni u Gradu Zagrebu nego u drugim županijama i u gimnazijama nego u drugim tipovima škola; darivanje je najčešće na kraju školske godine i pokazalo se učestalijim u razvijenijim županijama te u gimnazijama; najintenzivniji pritisak radi popravljivanja ocjena na nastavnike vrše roditelji,

dok nastavnici preporučuju privatne instrukcije iz svojih predmeta.

Svi sudionici srednjoškolskog sustava upoznati su s različitim oblicima sitne korupcije i neetičnog ponašanja, ali samo neznatan broj odlučio podnijeti pritužbu.

Uvod

Glavna hipoteza ovog istraživanja bila je postojanje određenih oblika sitne korupcije i neetičnog ponašanja u hrvatskim srednjim školama. Međutim, kako bi se pronašli načini borbe protiv njih, potrebno je konceptualizirati i detaljno opisati sve načine na koje se oni očituju. Korupcija u obrazovanju jedan je od najopasnijih oblika korupcije, upravo zbog posebitosti obrazovnog sustava. Obrazovanje je sredstvo uključivanja mladih ljudi u društvo te kao takvo utječe na formiranje mlade osobe. Prema tome, ako je korumpirano, može stvoriti pozitivnu sliku o korupciji kao društvenoj normi. Međunarodne organizacije usmjerene na obrazovanje, kao što su UNESCO ili Vijeće Europe, neprekidno upozoravaju na opasnost koju neetično ponašanje školskog osoblja i sitna korupcija donose društvu i samoj državi. Imajući ovo u vidu, Forum za slobodu odgoja i Mreža centara za obrazovne politike proveli su akciju istraživanja čiji je

Nositelj projekta

Partner

Partner

Partner

INFO ZONA
VIŠE OD INFORMACIJE!

Sufinancira
VLADA REPUBLIKE HRVATSKE
Ured za udruge

Projekt financira Europska
unija

cilj otkrivanje i usmjeravanje pozornosti na oblike i opseg neetičnog ponašanja i koruptivne prakse u hrvatskim srednjim školama.

Pristup i rezultati

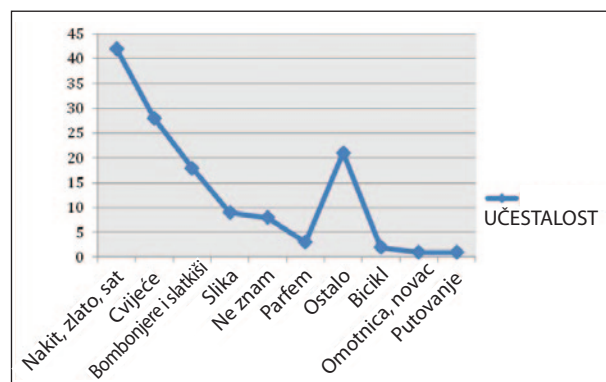
Provedeno istraživanje isključivo je eksplorativnog tipa i nema tendenciju ponuditi teorijski okvir. Instrumenti upotrebljeni za prikupljanje kvantitativnih podataka napravljeni su na temelju rezultata kvalitativnog istraživanja iz prvog dijela ovog projekta. Ovaj istraživački projekt sastoji se od dva dijela: 1) prikupljanja kvalitativnih podataka od srednjoškolskih učenika, roditelja srednjoškolskih učenika, nastavnika u srednjim školama te sveučilišnih studenata; 2) prikupljanja kvantitativnih podataka od reprezentativnog uzorka roditelja srednjoškolskih učenika te nastavnika i ravnatelja zaposlenih u srednjim školama. Istraživanje je geografski usmjereno na Splitsko-dalmatinsku županiju i Grad Zagreb, koje predstavljaju tipične razvijene županije, te Sisačko-moslavačku i Osječko-baranjsku županiju, koje predstavljaju tipične manje razvijene županije.

Rezultati predstavljeni u prethodnom poglavlju potvrđuju rezultate kvalitativne studije provedene u prvom dijelu ovog projekta: određeni oblici sitne korupcije i neetičnog ponašanja zaista postoje u hrvatskim srednjim školama.

U hrvatskim srednjim školama drukčiji tretman uživaju učenici čiji su roditelji osobe visokoga društvenog statusa, učenici drugih nastavnika te učenici koji na početku školske godine dobiju odlične ili iznimno loše ocjene. Međutim, učenici uključeni u određene izvannastavne aktivnosti, poput glazbene škole, baleta ili raznih sportova, najčešće uživaju drukčiji tretman od ostalih. Takvi učenici uglavnom imaju povlastice i bolje su tretirani u Gradu Zagrebu nego u ostalim županijama te u gimnazijama nego u ostalim tipovima škola. Nastavnici iz manje razvijenih županija češće primjećuju kako učenici čiji su roditelji osobe visokoga društvenog statusa bivaju drukčije tretirani u školi.

Praksa darivanja nastavnika prilično je česta u hrvatskim srednjim školama. Darivanje je najčešće na kraju školske godine. Preko dvije trećine rav-

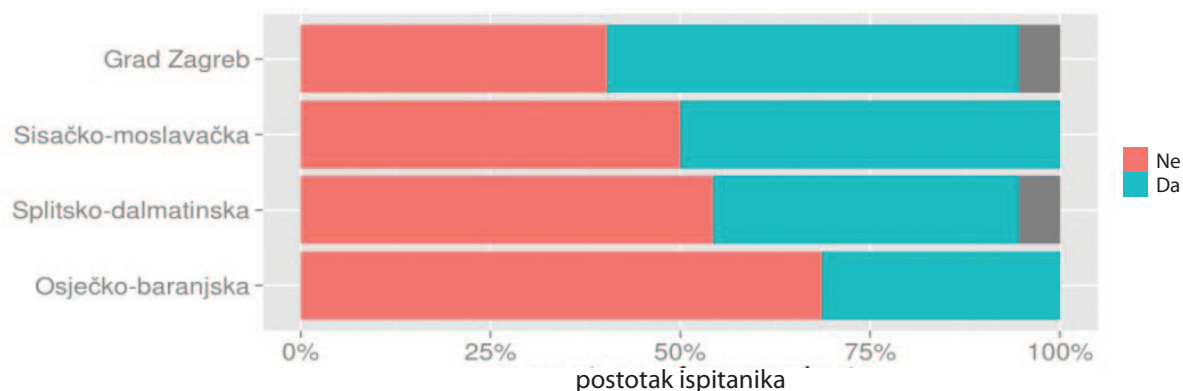
natelja i polovica nastavnika u ovom istraživanju osobno se susrelo sa slučajevima darivanja nastavnika na kraju školske godine. 15% roditelja srednjoškolskih učenika također je osobno prisustvovalo ovakvoj praksi. Darovi koji se nastavnicima daju na kraju školske godine nisu tako "nevin" kao što se u načelu misli. Gotovo 40% roditelja koji su osobno svjedočili darivanju nastavnika na kraju školske godine izjavilo je da se nastavnicima poklanjao nakit ili zlato. Također se čini da gimnazijski nastavnici na kraju školske godine dobivaju više darova od svojih kolega u ostalim tipovima škola.

Tablica 1 – Kakvi se darovi poklanjaju na kraju školske godine?

Na nastavnike u hrvatskim srednjim školama vrši se pritisak da poprave loše ili isprave negativne ocjene i to najčešće čine roditelji. Polovica svih ispitanih roditelja upoznata je s postojanjem takvih pritisaka, dok je 60% nastavnika i preko 90% ravnatelja osobno upoznata s takvim pritiscima od strane roditelja. Nastavnici nisu samo pod pritiskom roditelja: učenici, drugi nastavnici, pa čak i ravnatelji vrše pritisak na nastavnike radi popravljivanja ocjena. Primjerice, u Gradu Zagrebu gotovo je svaki treći nastavnik upoznat sa slučajem kada ravnatelj vrši takav pritisak. U drugim je županijama u prosjeku svaki peti nastavnik upoznat s ovakvom praksom. Sudeći prema mišljenju nastavnika, čini se da je od četiri županije pokrivena ovim istraživanjem najviše pritisaka od strane učenika zabilježeno u Gradu Zagrebu.

Nastavnici preporučuju privatne instrukcije iz svojih predmeta. Polovica ispitanih roditelja svjesna je da nastavnici preporučuju privatne instrukcije iz

Ilustracija 1: Upoznatost nastavnika iz različitih županija s postojanjem pritiska radi povišavanja ocjena od strane učenika

svojih predmeta, dok je 15% njih osobno svjedočilo takvim slučajevima. Nastavnici i ravnatelji također su potvrdili postojanje ovakve prakse, dok je gotovo trećina ispitanika iz obje kategorije potvrdila da je osobno upoznata s takvim slučajevima.

Unatoč uvriježenom mišljenju da je upis u srednje škole postao transparentniji od uvođenja e-upisa (2013), problem netransparentnih i sumnjivih upisa u srednje škole i dalje postoji. Štoviše, gotovo polovica ispitanih roditelja tvrdi da je upoznata s netransparentnim upisom u srednju školu. Rezultati kvalitativnog istraživanja, provedenog u prvom dijelu ovog projekta, upućuju na to da nastavnici vjeruju kako roditelji nemaju pravu sliku situacije, budući da nisu dovoljno upoznati s dodatnim bodovima koji se stječu prilikom upisa te smatraju da na upisima nema korupcije, budući da je na njima prisutno troje nastavnika. S druge strane, rezultati ovog istraživanja pokazuju da je oko 30% nastavnika i 30% ravnatelja osobno upoznato sa slučajevima netransparentnog upisa djece u srednje škole.

U Hrvatskoj također postoji problem netransparentnog zapošljavanja nastavnika u srednje škole, te je gotovo trećina ravnatelja i nastavnika osobno upoznata s ovakvim slučajevima.

Učenici obavljaju razne administrativne, a katkad i privatne poslove za svoje nastavnike, što potvrđuje gotovo trećina nastavnika i ravnatelja. Najčešći administrativni poslovi uključuju zbrajanje izostanaka, unošenje podataka u imenik, upisivanje ocjena u tablice za roditeljske sastanke, sastavljanje tablica uspješnosti na kraju školske godine, računanje prosječnih ocjena, itd. Učenici obavljaju dvaput više administrativnih poslova za gimna-

zijske nastavnike nego za one u drugim školama. Rezultati kvalitativnog istraživanja pokazuju da je učenicima neugodno nastavniku odbiti takve poslove te da se boje da će napraviti pogrešku, osobito prilikom upisa ocjena u elektronski imenik.

Učenici katkad obavljaju privatne poslove za nastavnike. Najčešće je riječ o plaćanju računa i obavljanju kupovine. Osim toga, nastavnici od učenika traže da za njih idu u kladionicu, da im pomognu u selidbi, postavljanju pločica, kosidbi i berbi grožđa. Učenici se slažu da su takve radnje neetične, ali ih obavljaju kako bi izostali s nastave.

Roditelji pokrivaju neopravdane izostanke svoje djece, što se pokazalo prilično učestalom praksom u hrvatskim srednjim školama, gdje su gotovo svi nastavnici i ravnatelji osobno upoznati s takvim slučajevima. 15% roditelja osobno opravdava neopravdane izostanke svoje djece i to uglavnom zato što njihova djeca nisu spremna za test ili usmeno ispitivanje, zbog njihova umora i iscrpljenosti te zbog kašnjenja na nastavi. Neki roditelji opravdavaju izostanke svojega djeteta čak i kada on markira s nastave.

Premda 10% nastavnika i gotovo svaki treći roditelj vjeruje da je korupcija u srednjim školama dijelom uzrokovana neadekvatnim obrazovnim sustavom, koji dopušta takvu praksu, niti jedan ravnatelj ne dijeli njihovo mišljenje.

Zaključci

Premda rezultati analize nedvojbeno pokazuju da slučajevi sitne korupcije i neetičnog ponašanja u hrvatskim srednjim školama postoje, da su svi sudionici srednjoškolskog sustava upoznati s njihovim oblicima, te da nastavnici, ravnatelji, ro-

ditelji i učenici sudjeluju u korupciji i neetičnom ponašanju, samo neznatan broj istih odluči se potužiti. Većina nastavnika, ravnatelja i roditelja vjeruje da uzroci korupcije u srednjim školama počivaju u samome društvu i da je korupcija u njemu ukorijenjena.

Najvjerojatnije objašnjenje za ovaj zaključak roditeljski je strah da će, prijave li korupciju, njihova djeca trpjeti neželjene posljedice.

Preporuke

OPĆENITO

Istraživanje pokazuje nesumnjivo postojanje neetičnog i koruptivnog ponašanja u hrvatskim srednjim školama. Stoga se preporučuje provedba dubinskog istraživanja ovog problema na reprezentativnom nacionalnom uzorku, kako bi se prikupili detaljni podaci na ovu temu. Od naročite je važnosti istražiti mogućnost postojanja sistemske korupcije u obrazovanju na razini sustava, što u ovom istraživanju nije provedeno.

Preporučuje se evaluacija pravilnika o školstvu, kako bi se procijenila i kritički ispitala njegova primjena, budući da trenutno istraživanje pokazuje nesklad između propisanih pravila i prakse u upravljanju školom.

Bilo bi poželjno osnovati udrugu nastavnika posvećenu konsolidaciji nastavničkog zanimanja i digniteta te postavljanju standarda u nastavničkom zanimanju. Takva bi se udruga u prvom redu bavila profesionalnim (stručnim) aspektima podučavanja te bi tomu obučavala nastavnike.

RAZINA SUSTAVA

Kako bi se postigla nastavnička autonomija i neovisnost, treba nastaviti s povećanjem informatizacije sveukupnoga školskog procesa (upis, marikiranje i odsutnost, sustav ocjenjivanja, itd.) To bi

smanjilo mogućnosti za manipulaciju i otklonilo od nastavnika pritisak za povisivanjem ocjena ili opravdavanjem izostanaka, koji prema rezultatima ovoga istraživanja trpe.

Kako bi škole imale što efikasnije i efektivnije ravnatelje, koji se mogu boriti s korupcijom i neetičnim ponašanjem, trebalo bi uvesti tzv. "školu za ravnatelje", koja bi učvrstila sposobnosti trenutnih školskih ravnatelja i pripremila buduće ravnatelje za tu dužnost. Takva bi škola školske upravitelje obučavala potrebnim upravljačkim vještinama, koje nisu stekli kao nastavnici za vrijeme svog obrazovanja.

U škole bi kao obvezni predmet trebalo uvesti građanski odgoj. On bi učenike učio vrijednostima s pomoću kojih bi prepoznali koruptivno i neetično ponašanje te stekli potrebne vještine kojima bi takvo ponašanje spriječili ili mu se oduprli u školi i društvu.

RAZINA ŠKOLE

U svim školama trebao bi postojati obavezni etički kodeks. Zajedničkim bi ga snagama trebali sastaviti školsko osoblje, učenici i roditelji. Koruptivno i neetično ponašanje trebali bi biti posebno obrađeni u takvom dokumentu. Kao što istraživanje pokazuje, u kodeks bi jasno trebalo uključiti pravilnik o privatnim instrukcijama, kako bi se jasno naglasilo tko i u kojim uvjetima smije podučavati učenike, ako je zaposlen u školi.

Škole bi se trebale pobrinuti da svi učenici i roditelji budu detaljno obaviješteni i svjesni svih školskih pravila i školskoga kodeksa, kao i svojih prava, kako bi mogli aktivno sudjelovati u školskome životu.

Svaki novoizabrani član školskog odbora trebao bi proći obuku u kojoj bi bio upoznat sa školskim pravilnikom i politikom upravljanja školom, kako bi bio što učinkovitiji za vrijeme svojega mandata.

Nositelj projekta

Partner

Partner

Partner

Sufinancira
VLADA REPUBLIKE HRVATSKE
Ured za udruge

Projekt financira Europska
unija